
La cultura literària gironina

a l'època de

Baldiri Reixac

ALBERT ROSSICH

Baldiri Reixac és un exemple perfecte de personatge de transició entre el barroc i el que ha estat denominat «il·lustració cristiana» o il·luminisme cristià. La seva vida, prou dilatada, s'inicia en un moment de predomini total de la cultura barroca, tot i que aquest corrent estètic ja estava esgotat en molts camps. Per exemple, en el de la literatura, en què es produeix un perceptible rebuig de les formes retòriques més extremades i un retorn cap a manifestacions literàries més planeres i classicistes. O en el de la pintura: l'estètica d'Antoni Viladomat no és la dels seus predecessors (i això va fer que fos ben valorat, després, pels neoclàssics). I no cal dir en el terreny ideològic, on el pessimisme característic del barroc ja ha deixat pas a un conformisme més pragmàtic. L'arquitectura, en canvi, la talla —els retaules— o la música prossegueixen el desplegament decorativista i fastuós que se sol identificar popularment amb l'estètica barroca.

Reixac, doncs, es troba en una cruïlla d'influències i les assimila d'una manera homogènia; equilibrada, fins a cert punt. Als seus dos volums de les *Introduccions*, tant podem topiar amb citacions de la fantasiosa sor María de Jesús de Ágreda com amb arguments del rigorós Jerónimo Feijoo, passant per l'abundant recurs al jansenista Charles Rollin. Ell treballa amb sentit comú, amb una intenció eminentment pràctica, i això llima les contradiccions que la diversitat de fonts emprades podria haver suscitat. Ben mirat, però, no sembla que Reixac fos conscient de la novetat que tenyeix sovint el seu discurs pedagògic. I és que segurament no pretenia ser innovador; sinó, simplement, un home del seu temps.

Ho va aconseguir. Els estudiosos sempre s'han estranyat que un humil rector de poble, i d'un poble tan petit com Ollers, tingués accés a la cultura del moment i reflectís

un bon coneixement de nombrosos autors, nacionals i estrangers. Era l'ambient cultural gironí el que li va proporcionar el bagatge que reflecteix a les seves obres? Sens dubte: no ens consta que viatgés gaire ni voltés per centres culturals importants. Però no ens fem gaires il·lusions: l'ambient intel·lectual de Girona era el que era, ni gaire ric ni gaire pobre, com correspon a una ciutat més o menys ben situada, amb centres d'estudi proporcionats a les seves necessitats, i amb una moderada vitalitat econòmica. Hem de concloure d'això, per tant, que la cultura de Reixac era la cultura a què un clergue amb inquietuds llibresques podia accedir.

El fet és que reconstruir l'ambient cultural d'un altre temps és difícil, i que el resultat per força serà inexacte. L'historiador disposa només d'una informació parcial —allò que ha pogut sobreviure en els testimonis escrits— i inevitablement abusa, quan ha d'interpretar aquesta informació, de les interrelacions entre uns personatges que examinats a distància se situen en un mateix pla, però que en la realitat es trobaven aïllats, enfrontats o interferits per la complexitat de les relacions personals, el caràcter de cada individu, l'oportunitat o els capricis de l'atzar.

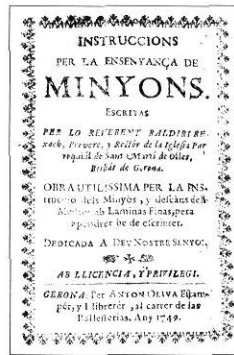
Aquesta és una idea que hem de tenir present. Altrament, el repàs a la vida intel·lectual gironina del XVIII ens podria enganyar. Anant més enllà encara, no hem de caure en la ingenuïtat de pensar que cada personalitat és el resultat de la cultura local. És evident que Reixac no s'alimenta només de la cultura que es fa aquí, que, d'altra banda —això sí—, ell contribueix a enriquir. Les seves fonts són sobretot externes, i probablement ignorava bona part de l'activitat cultural gironina que avui podem exhumar. Un exemple, només: Reixac esmenta, al primer volum de les *Instruccions*, el banyolí i domer de Peralada Josep Ullastre. Però el cita tan sols com a autor d'un llibre de pietat, molts cops reeditat, *l'Exercici del cristià*, i no diu res de la seva *Gramàtica catalana* que ja era bàsicament redactada el 1743. Seria versemblant que no en parlés si l'hagués con-

ge de Celrà Sixt Veray (o Sixto Veray), per exemple, va compondre una *Passió* barroca en català a final del XVII o començament del XVIII, una obra que fins ara era desconeguda i de la qual Pep Vila ha donat les primeres notícies(4).

Els ordes religiosos rivalitzaven en la producció de sermons, dels quals només se n'acabaven publicant una mínima part. Deixant de banda els reculls de sermons manuscrits, que algun dia algú hauria d'inventariar i valorar estèticament (n'hi ha bastants de predicats en català a les principals viles del bisbat de Girona); deixant de banda els manuscrits, deia, tots els que ens han arribat impresos de l'època que estudiem són en castellà. Tot i això, no és impossible que algun d'aquests s'hagués predicat en català i després fos publicat en castellà.

Els ordes religiosos que més obres van fer estampar, en aquest període, són els franciscans i els dominics, i més rarament els jesuïtes. Entre els primers recordaré els noms d'Aleix Bonet, autor d'uns *Sermones varios, morales y panegíricos*, de 1705; de Marià Arbozet, que va pronunciar a Figueres un sermó en honor de l'arxiduc Carles, el 1706, i de Jaume Aixalà, que va escriure una *Vida portentosa [...] del molt insigne sicilià lo Beato Benet de Palermo* (1757), amb un pròleg molt interessant de Francesc Cors en defensa de la llengua catalana(5). Quant als dominics, val la pena esmentar Francesc Padrés, autor d'una oració panegírica a sant Narcís, del 1709, i Benet Llobresols, el qual va dir el sermó fúnebre en les exèquies del bisbe Palmero (1774)(6). I la llista no és pas exhaustiva.

Vinculada al convent dels dominics hi havia l'Acadèmia de Sant Tomàs, que cada any commemorava la festa del sant amb un oratori o drama cantat, generalment compost per a l'ocasió i —pel que he pogut veure— sempre en castellà i sense fer-hi constar el nom de l'autor. La festa es completava amb un sermó. En aquesta acadèmia hi figuren un nombre elevat de sacerdots i religiosos del bisbat, i també algun estudiant. Més endavant, fins i tot hi participen alguns seglars: mestres, nobles, metges o advocats. Un buidat dels que en formaven part quan hi era Reixac ens revela el nom de persones vinculades amb Girona i que podien haver tingut una relació personal amb el rector d'Ollers. Hi apareixen, per exemple, Francesc Ifern (de 1746 a 1754), que hem d'identificar amb l'autor d'un exitós *Compendi breu de las quatre reglas generales de la Arismetica practica*, publicat per primera vegada abans de 1759; «mussiur Joseph Broch» (1765), sens dubte l'autor del *Promptuario trilingue*, un diccionari català-castellà-francès de 1771; el cèlebre poeta i predicador barceloní Pau Puig (1768-1778), que era examinador sinodal del bisbat de Girona; el pedagog i orador sagrat Cir Valls i Geli (1770-1792), el qual més endavant tindrà un paper important a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, o el predicador d'origen tarragoní i examinador sinodal del bisbat de Girona Ambròs Puig (1778-1886), que també era poeta. Reixac hi figura des de 1749 fins a la seva mort: l'últim any en què consta que ha fet l'abonament de la quota anual és el 1780(7), i ja apareix a la llista dels acadèmics difunts al final del plec que reproduïx l'oratori cantat l'any 1781(8).

La literatura profana

La literatura pròpiament de creació i de caràcter profà, en canvi, presenta un balanç més magre. De Benet de Sala i Cella, membre d'una influent família gironina, conservem un poema en català(9), i diversos manuscrits ens han transmès

les poesies del domer de Garriguella Manuel Gibert (nascut a Peralada), que són generalment de to humorístic(10). El cèlebre poeta i futur acadèmic de Bones Lletres de Barcelona Agustí Eura va ser prior del convent de Girona entre 1719 i 1723, i d'aquesta època conservem alguns poemes seus(11). I hi ha també poemes diversos en relacions de festes dedicades a personalitats reials. Encara, Pep Vila ha recollit moltes notícies sobre l'activitat teatral a les comarques de Girona, que proven, per exemple, la tradicionalitat de les representacions de la Passió a molts llocs(12).

L'erudició

L'erudició i l'estudi apareixen monopolitzats en aquesta època per clergues, com Josep de Taverner i d'Ardena, bisbe de Girona i historiador; Antoni Fàbrega, prior del convent de Sant Agustí de Girona, igualment historiador i membre de

REPRESENTACIÓ Y CONVERSIÓ DE LA SAMARITANA.

INTERLOCUTORS.

Jesus. Jüdas. Sant Pere. Sant Joan. La Samaritana.

ix Jesus: ab los Deizebles.

Jesus. Cansat estich del camí,
reposar vull jo un poch
en esta font de Jacob,
y quedarme tambe assí;
perque una ovella esgarriada

ha deixat lo meu remat,
y del llop encarniat
perilla ser devorada;
y puig jo só lo pastor
tau zelós de mas oveltas,

Imprès setcentista de la representació
de la Samaritana.

